

Անկեց ի զա՛ս՝ նոյն յունիսի 26-ին, Խալիպեան իշխանը իւր տունը հրախրեց Առաջնորդը, Բեկնազարեանց Յովհաննէս վարդապետը, Էս ֆաղափին զըլխաւոր իշխաններէն տասըշորս հոգի, Էս անոնց առջեւ յայտնեց յանկարծ իւր դիտաւորութիւնը՝ քեկուզէ թեոգոսիոյ մէջ բացուելու ազգային Ուսումնարանի շէնքին ծախքը ինքը տալ՝ յիշուն հազար արծաթ ռուպլի, որ է 200,000 Ֆրանկ: Շնորհակալութեամբ ընդունեցաւ Առաջնորդը այն խոստումն ու գումարը, Էս յետոյ մը շարադրեց տուաւ մեծապատիւ Բարեւարին, յորում կ'իտոսանար որ այն դպրոցին անունը ըլլայ *Խալիպեան Ուսումնարան Ազգիս Հայոց*, Էս ֆառն աշակերտք ձրի դաստիարակութիւն մէջը՝ *Խալիպեան Սանկ* անունով: Եւ հոն գտնուող անձինքը ստորագրեցին այն յետադր իբրեւ վկայք:

Խալիպեան Յարութիւն իշխանին այս առաջաձեռնութեամբը, — որ արդէն յայտնի է մեր ազգին, — թեոգոսիոյ Ուսումնարանին մեհնջեմաւոր հաստատութիւնը ապահովացաւ, իրեն ալ անունը արժանապէս անմահացաւ: Իբրեւ բնական խնամակալ այն Ուսումնարանին, ինքը ֆանի որ կ'ենդանի է՝ մասնաւոր վայր Էս հայրական խնամք պիտի ունենայ անոր վրայ, Էս իրմէ ետքը նոյն խնամքը Էս զորութիւնը իբրեւ սեպնական ժողովութիւն պիտի բողոքու ում որ արժանի նանջնայ իւր բարեգործութիւնը առաջ տանելու փառքին ու պարծանացը: Մեծ ֆաշալերութիւն է այս բանս նաեւ Ուսումնարանին վրայ ազգասիրաբար աշխատողաց, Էս զօրաւոր բարի օրինակ տանեցուն որ Ազգիս յառաջադիմութեանը գործունէայ կերպով փափաք ունին: Ասոր համար ալ արժան համարեցանք ոչ միայն այս բարեւար իշխանին գեղեցիկ գործը հրատարակել, այլեւ իւր վարքը ծանօթացընել մեր ընթերցողաց. բայց ուրիշ տեսն առիթ պիտի ունենանք աւելի Էս ընդարձակ տեղեկութիւններ տալու վրան:

ՀԻՄՆԱՐԱՐԱԿԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԱԾՈՅ

ԽԱԼԻՊԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻՆ

ԵՒ

ՍՈՒՐԲ ՅԱՐԱԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ.

Պատմական յիշատակարանաց Էս ժողովրդեան մէջ մինչեւ ցայժմ պահուած աւանդութեանց նայելով, ժամանակ ելած է որ Քեօն ֆաղափս մէջ ֆառատունեհինց եկեղեցի ունի եղեր մեր ազգը. բայց է քե ֆառատունեհինց անգամ տեսեր է այս ֆաղափը նոր նոր ազգային եկեղեցեաց հիմնարկութեան հանդէսը: Թեւեւս երկու հարիւր տարին աւելի է որ այն եկեղեցիները փլեր ֆանդուեր են հետ զնետէ, Էս անոնց տեղ նորերը շէն շինուած, ուսի Էս նոր եկե-

ղեցոյ հիմնարկութեան հանդէսը խոր մոռացութեան մէջ քաղուած մնացեր էր այս կողմերս: Հազար փառք Էս գոհութիւն Աստուծոյ, Էս լիաբերան շնորհակալութիւն Վեհափառ Կայսեր զրաւարկութեան, Էս առաջաձեռնութեան Խալիպեան իշխանին, որ այս տարի մայիսի 17-ին օրը նորէն կասարուեցաւ հոս այն մեծապալելու հանդէսը, որով ֆաղափս բարեպաշտ ժողովուրդը՝ աշէրը ցնծութեան արտաստոք լցուած Էս բերանները անհաս բարեբանութեամբ՝ մեծապէս միաբարութեամբ անցեալ ազգային տառապանացը վրայ: Վասն զի այնքան եկեղեցիներէն որ ունէր տեսնուլ սոյն ֆաղափս մէջ՝ այժմ մէկը միայն իւր առաջին պայծառութեամբ կեցած է, մէկը կ'իսակործան մնացած, Էս երկուքը դեռ այս տարի նորոգուած. իսկ այն օրը նոր եկեղեցի հիմնեցաւ *ՍՈՒՐԲ ՅԱՐԱԹԻՒՆ*, անունով, իբրեւ գեղեցիկ նշան նորանաւ յարութեան այս կողմերուս հայկական հին բարեպաշտութեանը, Էս անոր հետ օրհնուեցան նաեւ ազգային մեծ Ուսումնարանի մը հիմունքը:

Մեծ էր մեր յոյսն ու բաղձանքը որ այս հանդիսին կասարողն ըլլար մեր նորընտիր Աստուածաբան Կարապետը՝ երբոր իւր լուսակառոյց Արարը երբաւոր տեսն հոս հանդիպէր, ինչպէս որ յայտնէր իւր բարեհաճութիւնը: Բայց Աստուած այնպէս կամեցաւ որ միայն այս կողմանէ անկասար մնայ մեր ժողովրդաց փափաքը, Էս Սրբազան Հայրապետին գրաւոր օրհնութեամբ միայն գոհ ըլլայ:

Ուսումնարանին համար ընտրուած ընդարձակ ու բարձրադիր տեղը թեոգոսիոյ արեւմտեան կողմն է՝ Փաշա քիփէսի բնուած լեռին ստորոք, այժմու ֆաղափէն ֆառուր մը ժամով հետի, շորս բոլորը այգիներով ու զուարնայի պարտեզներով զարդարուած, Էս դիմացը ֆաղափն ու ծովը գեղանկար պատկերի մը պէս տարածուած: Շէնքին հակասը 93 կանգուն երկայնութիւն ունի, երկու քեւերը 41 կանգուն. եկեղեցին շէնքին մէջ տեղը կ'իյնայ, Էս այնքան մեծութիւն ունի որ կարենայ 300 հոգի առնուլ հանգիստ կերպով:

Մայիսի 17-ին կիրակի օրը առաւօտեան ժամերը ընկնէն ու պատարագէն ետէ ժողովուրդը Էս եկեղեցական պատշոյնեայ գնացին Ուսումնարանին տեղը, որոյ մէջ տեղը սաղաւրապեղ ծառերով ու ծաղկունքով զարդարուած մեծ Էս բարձրադիր վրան (շարք) մը կանգնուած էր, Էս անոր տակը պատկերով ու մոմեղէններով զարդարուած սեղան մը: Առաջնորդը հանդերձ վարդապետ Էս ֆահանայիւք Էս դպրոք շէնքին դուռն վայելու շեղոյ մը մէջ զգեստաւորուեցաւ, Էս սրբալոյս մեռնող ձեռքն առած, առջեւն Խալիպեան Ուսումնարանին աշակերտները երբաւով՝ դուռն ելաւ, բոլոր շէնքին դուռն կողմն շարականներ երգելով Էս խնկարկութեամբ քափօրպէս ֆաղեցին, ու զնացին վրանին տակը՝ սեղանին

դիմացը. հոն 16 ֆաւ օրհնեցին ըստ սովորութեան՝ նախ ջրով եւ ապա զինեալ լուանալով, եւ տւին 16 դպրի ձեռք, յորոց 12-ը գնացին եկեղեցւոյ հիման համար փորում փոսին մէջ իրենց համար անմանեալ տեղերը կանգնեցան կեցան, եւ 4-ը Ուսումնարանին հիմանը մէջ: Պատշաճական օրհնութիւններէն էէն Առաջնորդը իշաւ քափօրով հիմանց փոսը եւ մի առ մի օծեց սուրբ մեռնով այն ֆաւերուն ամէն մէկը՝ մէյմէկ սուրբ առաքելոյ անունով, Ուսումնարանին ֆաւերն ալ յանուն սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին, Մեծին Ներսէսի, Սահակայ Պարթեւի եւ Մեսրոպայ վարդապետի: Յետոյ իւրաքանչիւրը մէյմէկ մամուր պատտառի մէջ պատատելով համբուրեց, ու քալեց անոնց համար նշանակուած տեղերը, որմնադիր գործաւորներն ալ մէկէն ի մէկ անոնց վրայ ֆաւով մէյմէկ ֆաւ քանեցան:

Գարձեալ ժողովուեցան վրանին տակը, եւ հոն մնացեալ ընթերցումներէն ու աղօթքները կատարելէն էէն զարձաւ Առաջնորդն առ ժողովուրդը, եւ համառօտ ֆարձով մը հասկըցուց այն արարողութեան խորհուրդը. յիշեցուց ամենուն քէ այսպիսի աստուածահանոյ եւ օգտակար մեծամեծ շինուածոց հաստատութիւնը ոչ քէ անոնց նիւթական հիման խորութիւնն ու ամուրթիւնն է, այլ հիմնարկողաց հաւատքը եւ քարեպատէրութիւնն է, առանց որոյ հիմունք չկան որ շֆակուին, ֆարինք չկան որ շֆերին ու աշխարհիս շորս հովերովը երկրիս երեսը շքուին: Այս յորդորանքը ընդարձակելէն էէն՝ ցուցուց Ուսումնարանին աշակերտներն ու ըսաւ շարականին խօսովը. «Սոքա էն ֆարինք սուրբ հիմնեցեալ ի յերկրի, զոր կանխաւ տեսալ գուշակեաց մարգարէն.» եւ համառօտ կերպով յիշատակեց քէ նորակառոյց Ուսումնարանին հաստատութեանն ու քարեյաջող պայծառութեանը մի միայն ապահովութիւն եւ առհաստատեալ պիտի ըլլայ աշակերտաց առած քարեպատէական եւ ազգասիրական դաստիարակութիւնը. եւ վերջացուց ֆարձը՝ օրհնելով զքարերաւ հիմնադիրը եւ զժողովուրդն՝ եւս եւ ի դիմաց նորբնիս Վեհափառ Կաթողիկոսին, եւ յորդորելով զամենք ի սէր եւ ի միաքանութիւն ի փառս Աստուծոյ եւ ի պայծառութիւն Ազգիս: Յէտ այնորիկ Ուսումնարանին աշակերտներէն երկուր մէյմէկ համառօտ նստը կարդացին հայերէն եւ ռուսերէն: Ուսումնարանին շէնքին իւր 500 աղֆաթի համար կերակուր եւ ըմպելիք պատրաստել տուած էր քարերաւ Հիմնադիրը, եւ այսու երեսունեակայել քարեգործութեամբ վերջացաւ այն օրուան անմոռանալի հանդէսը:

ԲԱՅՈՒՄՆ

ԽԱՆԻՊԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻՆ.

Տպագրութեան հրաւարի արուեստին օգուտները նանաշող մարդիկ ամէն ժամանակ մեծ ուրախութիւն ունեցեր են երբ նորանոր տպարաններու բացուիլը տեսնէն. վասն զի զիտէն որ տպարանը յորդաբողիս աղբիւր է լուսոյ, կրթութեան, զիտութեանց եւ արուեստից: Այս ուրախութիւնը ունեցաւ անուշահաւ մեր սիրելի ազգը, եւ մասնաւորապէս Ռուսաստանի Հայկազունք, լսելով քէ նոր տպարան մի էս ահա Թեոդոսիոյ մէջ բացուեցաւ՝ Վեհափառ Կայսեր հրամանաւր, եւ ազգասէր խալիպեան Յարութիւն իշխանաւորին առաջածնուն հպատակութիւն:

Խալիպեան տպարանին բացման օրհնութիւնը կատարուեցաւ մայիսի 19-ին առաջի հիմնադրին եւ հրաւիրեալ ժողովրդականաց: Օրհնութիւնէն վերջը հեշագայ նուազը տպուեցաւ ներմակ մատաւայ կերպասի վրայ ու խալիպեան իշխանին ձեռքը տրուեցաւ.

Ի ՆԱԽԱԿԱՏԻՍ ԽԱՆԻՊԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻՆ ԹԵՂՈՒՍԻՈՅ

ԱՌ ԲԱՐԵՐԱՐ ՀԻՄՆԱԳԻՐ ՆՈՐԻՆ

ՆՈՒԱԳ ՆԱԽԸՆԾԱՅ.

Ահա նշոյ ճանաչագիտ հատեալ քանին ի հրատէ
Ջոր էն երոյց, այն որ ասաց, — Եղիցի լոյս — եւ եղիւ.
Քան զարիւնին ըսքանցելի սա զմեզ մօտայ փարատէ,
Եւ զաղջամուղ զինն ահագին ի զրախտ փոխէ շուրջ զերբի:

Ահա բարբառ քաղցրանդազ ի զերանշաղ քրնարաց,
Քան զիրիւնիս եւ ըզլինեայ երգարանաց ձայնս ազղոյ.
Եւ յայս առաջ քալըք ապառու մը ընդկանան ամենեայ,
Եւ մարդաշատ քաղաքս ինքնին տարբարան վեմք արաստոյ:

Մովսիսական ջրավով զայտեալ, ի մեզ աղով Մեսրոպայ,
Կարկաշատան շինչ վրտակաց ահա աղբիւր յորդանոս.
Սովիւր արբեալ ըզմայրեցաւ նախանձելին երկուայ:

Եւ հիլ ըզքեզ աստ յօրինեաց, պերճ խանձարուրք համբաւոց,
Կամ ի զաղբիւրս, ըզքնարս, ըզլոյս մեզ պարգեւէ հրաշագան. —
Ու մ նախընձայս ձօնի բերբիկ, վեհն Յարութիւն Խալիպեան:

Ի 19 Մայիսի, 1899—ՌՅԸ

Ի Թեոդոսիա:

Յետոյ տպարանին գլխաւոր գրաւարը, Յովհաննէս դպիր Տէր-Աբրահամեան, վայելուշ նառ մը կարդաց՝ որ իւր շարադրածն ու տպածն էր. եւ ապա տպարանին վերատեսուէր Պարոն Շաիր Ռուսերէն նառ մը կարդաց, յորում մասնաւորապէս այս տպարանին ապագայ օգուտները կրնկարագրէր՝ որոց կապաւս մեր ազգը: Եւ յիշաւ:

Ազգային տպագրութիւնք, ազգային օրագիրք, ազգային ուսումնարանք, սոքա միայն են նաեւ այսօրուան օրս ամենայն Հայկազանց ներկայ եւ ապագայ յառաջադիմութեան յուսոյն խաղիսները,